

# III RIIGIKOGU

6. istungjärk. **Protokoll nr. 159 (12).**

1928.

III Riigikogu koosolek 18. mail 1928  
kell 17.

Kokku on tulnud 88 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Tõnisson**, siseminister **J. Hünerson**, välisminister **H. Rebane**, sõjaminister **N. Reek**, rahaminister **A. Teetsov**, haridusminister **A. Möttus**, teedeminister **A. Kerem**, põllutööminister **O. Köster**, kohtuminister **T. Kalbus**, tööhoolekandeminister **K. Soonberg**.

Päevakord:

1. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

2. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise ja täiendamise seadus — maakomisjoni ettepanek.

3. Vahekohtu asjus tsiviilkohtupidamise seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.

4. Laevasõiduameti likvideerimise seadus — II lugemisel.

5. Sõjaministeeriumile sundvõõrandatud maade kinnistamise korra seadus — II lugemisel.

6. Riigivanema, ministrite ja riigikontrolöri tasude seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.

7. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.

8. Välismaalastele kinnisvarade omandamise, valdamise ning kasutamise kitsendamise seadus — II lugemisel.

9. Maanteede seadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 17.20 min.

**1. Päevakorra täiendamine.** Juhataja **R. Penno**:  
Avan Riigikogu koosoleku.

Päevakorda võetakse nähtava enamusega E. Pesur'i (tp) ettepanekul I punktiks komisjonide täiendavad valimised.

2. Komisjonide täiendavad valimised.

Nähtava enamusega valitakse omavalitsuse komisjoni A. Sprenk'i asemele K. Veiss (tp).

3. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

**J. Teetsov** (põl): Väga lugupeetud härrad rahva- saadikud! Sõna võttes käesoleva kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise eelnõu juures, pean algul kohe tähendama, et selle seaduse muutmine oli nähtavasti kõige rohkem ja peaaesjalikult tingitud Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse § 20. viimase lõike muutmisest. Et selle § 20. muutmise kohta selgemat ülevaadet saada, pean tarvilikuks eriti peatuda selle osa juures, mis Saaremaal popsidele maade juurdeandmise küsimust käsitab.

Juba II Riigikogu ajal, kui meil Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduseelnõu maakomisjonis arutamisel oli, püüti seal Saaremaa kohta erilist lõiget sisse viia, kuid maakomisjon lükkas selle tagasi. Hiljem Riigikogus korraldi seda ettepanekut sotsialistide rühma kuuluva rkl. Kärneri poolt uuesti, ja siis läks see ettepanek Riigikogus juhusliku häälteenamusega ikkagi läbi. (Vahelhüüded pahemalt poolt.) Läänud aastal esitati siis põllumeeste rühma kuulvate Riigikogu liikmete — J. Teetsov'i, O. Puki ja K. Tonkman'i — poolt § 20. viimase lõike kohta muutmise eelnõu, millega taheti seda ülekohtust ja mitteõiglast sammu Saaremaa maapidajate suhtes parandada, kuid kahjuks ei leidnud see Riigikogu poolt tol korral vastuvõtmist. Siinkohal pean tarvilikuks meelde tuletada ka seda, kui imestamisväärne oli selle muutmise eelnõu arutamiskäik maakomisjonis. Maakomisjonile oli rohkesti saadetud kohalikkude maapidajate poolt palve- ja märgukirju, kus näidati, kui eluvõõras, võhik ja ülekohtune on niisuguse erilise lõike sissevõtmine seadusesse, kus üks maakond asetatakse eriti teistsugustesse tingimustesse kui teised maakonnad Eestis. Neid märgukirju ei olnud võimalik tol korral, kui muutmise eelnõu maakomisjonis arutamisel oli, arvesse võtta. Nagu paljud Riigikogu liikmed mäletavad, varjati ja hoiti tagasi sihilikult need kohapealt saadetud märgukirjad ja komis-

jon jäi täiesti teadmatusse, missugune seisukord kohapeal valitseb. Seda popsiseaduse muutmise vajadust ei võtnud ka Riigikogu oma pahempoolse enamusega arvesse ja jäi oma endise seisukoha juurde, et Saaremaal tuleb talumaadest teatud maa-ala võõrandada popsidele juurdelõike andmiseks. Hiljem aga, kui olukord kohapeal selgus ja ka Vabariigi Valitsusele teatavaks sai, et tõesti selle vastuvõetud seaduse § 20. viimase lõike alusel on võimata Saaremaa maakonnas taludelt popsidele maid eraldada, oli põllutöoministerium omalt poolt sunnitud Vabariigi Valitsuse kaudu esinema Riigikogule selle popsiseaduse muutmise eelnõuga. Kaua aega seisis Vabariigi Valitsuse ja põllutöoministeriumi käes see muutmise eelnõu. Selle aja kestel toodi sinna sisse veel palju teisi muudatusi, nii kogukonnaku asutustemaade arvel. Viimaks, kui seaduseelnõu jõudis maakomisjoni, lootsin, et Vabariigi Valitsus on kinni pidanud oma koalitsiooni moodustamise juures antud lubadustest, et eramaade võõrandamist Saaremaal ette ei võetaks. Kui aga jälgida Vabariigi Valitsuse poolt esitatud eelnõu, peab tähendama, et seal kuigi palju parandusi sel alal ette nähtud ei ole. (Põllutöominister O. Köster: Teie seaduseelnõu on kõik seal sees. Kui Teie ei osanud paremat esitada, mis siis!) Selle § 20. viimase lõike asemele on küll juurde võetud kaks uut paragrahvi, kuid need ikkagi seisukorda ei paranda. Endiselt on jäänud ikkagi nende vanade normide juurde, mis varemalt olid sisse võetud, et väikemaapidajatele võidakse juurdelõikeid anda kuni 8 ha. Siin pean tähendama, et 8 ha suuruses igale popsidele juurdelõikeid teha ja taludelt sellevõrra maad ära võtta ja võõrandada on täiesti ülekohtune ja vanade põliste talumajapidamiste hävitamine ja lõhkumine. Saaremaal on eriti kroonuvalla- ehk lapimaade piirkondades rohkesti vabadikkude kohti. Talukohti, kus enam kui kaks vabadikku ühe talu peale tuleb, on üle 450. Kui neilt taludelt hakata eraldama kuni 16 ja üle selle hektaari kõlblikku maad, siis on kindel, et sellega muudetakse need talukohad täiesti elujõuetuteks.

Maakomisjonis, kus see eelnõu arutamisel oli, püüdsin vastavaid parandusi teha, mis oleksid seisukorda parandanud ja oleksid vastuvõttu leidnud enam-vähem maapidajate kui ka popside poolt, aga need ettepanekud lükati kahjuks kõik tagasi. Popsidel Saare maakonnas maakorralduse piirides asuvatel maadel ei ole kaugeltki niisuurat õiguslikku alust sel määral juurdelõikeid saada, kui käesolevas seaduseelnõus ette nähtud. Mul on praegu põllutöoministeriumi poolt kogutud andmetest väljavõtted tehtud ja need andmed

näitavad, kui suure maa-ala peale popsidel õigus on. 844 popsikoha pidajal, kes seni kasutanud talude ühiskarjamaad ja seal oma loomi karjatanud, keskmiselt iga popsi kohta ühistel alustel vastavalt talupidajate loomade arvuga võrreldes on õigus ainult  $3\frac{1}{2}$  ha maa saamiseks, kui tahaksime seda küsimust õigest küljest võtta. Aga milleks on siis see § 20. teises lõikes näidatud norm sisse jäetud, et võib juurdelõikeid anda kuni 8 ha? Siin on küsimus täiesti selge, et on sihilikult välja mindud talude küljest maade sundvõõrandamise või konfiskeerimise peale vabadikkude kasuks. Ei ole sugugi arvesse võetud seda asjaolu, mis saab taludest siis, kui see osa maad popsidele eraldatakse. Meil on Saare maakonnas palju talukohti, mille suurus ei ulatu üle 30—40 ha ja kus iga talu peale tuleb rohkem kui kaks popsi. Kui nüüd hakatakse nendelt taludelt maid eraldama selle normi suuruseni, nagu muutmise seadus seda ette näeb, nimelt 16 ha või enam, siis ütlen, et tõesti need 450 talukohta, mille piiris rohkesti popse, on määratud hävinemisele.

Edasi on tähendatud seal muutmise eelnõu § 20<sup>1</sup>, et nende talude maadest ei eraldata popsidele, kus on majapidamine mitme vahel ära jaotatud ja kus ei ole üksiku majapidamise suurus üle 20 ha. Leian, et Saaremaa kehva maapinna juures on see norm väga väike.

Edasi on veel tähendatud, et taludelt ei või võõrandada kõlblikku maad üle 30%. See on ülemäärane kõrge norm. Kui selle normi järgi, nimelt 30%, see on umbes  $\frac{1}{3}$  kõlblikku maad, taludelt ära võtame, siis muutuvad talud selle järele küll täiesti elujõuetuteks.

Ma toon teile näitena mõnest vallast talusid, ära näidates nende keskmist suurust ja kui palju seal loomi peetakse, et seisukorra kohta selgemat pilti saada. Näiteks on Torgu vallas Hänge külas talu keskmine suurus 38,86 tiinu. Sellel maa-alal peetakse praegu 2 hobust, 6 veist ja 8—10 lammast. Kuid selles külas on 7 talu kohta 13 vabadikku, kes on õigustatud maad saama, ja sellega võetakse siis igalt talult kuni 13 ha maad ära. Kui aga tähendatud jagu maad iga talu küljest ära võetakse ja vabadikkudele antakse, on need talukohad täielikult lõhutatud. Teise näitena tooksin Karuste küla, kus 10 talu ja 17 vabadikku, talude keskmine suurus on 35 hektaari. Samuti Mäele küla 15 talu ja 25 vabadikuga, kus 33 tiinu on talu üldsuurus. Edasi Mõisaküla — 6 talu, 22 vabadikku ja 36 tiinu üldine talu suurus; loomade arv kõigis kohtades samane kui tähendatud Hänge külas. Nii peaks igapähele täiesti selge olema, et seaduses ettenähtud 30% norm, millest jutt, täiesti vastuvõtmatu

on, sest kui need normid seadusesse jäetakse ja selle määrani popsidele, maid eraldama hakatakse, siis on täiesti selge, et need talukohad hävitatakse.

Ühtlasi tahaksin siinkohal tähelepanu juhtida veel sellele, et nende normide ulatuses maade eraldamisega taludelt ei saada midagi kasulikku kätte, vaid luuakse kohapeal veel rohkem viletsust ja vaesust. Talukohad lõhutakse ära, nad ei suuda oma majapidamist enam hästi korras hoida ja edasi pidada. Teisest küljest ei saa popsid, kes maad juurde saavad, sellega mingisugust iseseisvat äraelamise võimalust, sest kui iga 35—45-tiinuline talukoht võimaldab pidada kõigest 2 hobust 5 veist ja veel 10 lammast, siis pops oma karjamaast saadaval osal ei suuda 1 lehma ega 2 lammast pidada. Kui antakse popsile 8 ha rohumaad juurde, siis minu arvates pops seega ikka kuigi eeskujulikku ja elujulist majapidamist üksust ei moodusta. Oleme sellega ainult siis nii kaugele jõudnud, et lõhume vana talumajapidamise üksuse ära ja ühtlasi ei loo popsile, kellele maad juurde anname, mingit äraelamise võimalust.

Üldiselt leian, et see popsiseaduse muutmise seaduseelnõu, mis maakomisjoni poolt Riigikogule esitatud ja kus Saaremaa kohta on need normid sisse jäetud, mis olid juba endises seaduses, kaugeltki meie Saaremaa põllupidajaid ei rahulda ja on hädatarvilik, et siin peaksid teatud parandused sisse viidud saama. Meie ei või ikkagi nii kaugele minna, et oma vanu talumajapidamisi hakkame lõhkuma ja ühtlasi selle juures ette ei näe vabadikkudele parema elujärje loomist. Ei ole kaugeltki õige, kui meie tahame praegu Saare maakonnas popse siduda väikeste maalapikestega, kus neil äraelamise võimalused puuduvad. Neist seal ikkagi elujulisi üksusi ei saa. Nemad on endiselt sunnitud kott seljas rändama ja mujalt tööd ja teenistust otsima. See oleks õigem seisukord, kui sisemise koloniseerimise abil saaks neid asetada maade juurde, kus neil oleksid paremad võimalused äraelamiseks ja töö alati külluses saadaval. Mina loodan, et meie rahvaesindus seda küsimust tõsiselt võtab ja ei taha nii kaugele minna, et ta seda viletsust veelgi suurendab, mis meil praegu Saaremaal olemas. Saaremaa pind on, nagu kõigile teada, oma iseloomu poolest veel väga halb. Ta ei võimalda kuigi palju paremat maakultuuri, kui seda seni seal on tehtud. Kui meie nüüd olemasolevad talumajapidamise üksused väikesteks teeme, siis äraelamise võimalus seal kohtadel muutub tõesti raskeks. Meie ei peaks oma seaduseandlusega nii kaugele minema, et üksikute maakondade kohta erilisi väljavõtteid teeme ja

kodanikke teise järku asetame. Samuti tahetakse Saaremaal selle muutmise seadusega endiselt talumaade sundvõõrandamist läbi viia. Kui meie oleme juba nii kaugele läinud, siis tähendab see täielikku riigilõhkumise töö algust, ja niisugust seisukorda ei tohiks rahvaesindus pooldada. Siin oleks tarvis ainult õiguslik kord maksma panna ja nii talupidajale kui ka popsile kindlustada need maad, mille peale neil kasutamissoigus olemas, aga ei tohi mitte talumaade sundvõõrandamise juurde üle minna.

Kõigil neil eelpoolnäidatud põhjustel ei ole minule ja Saaremaa põllumeestele terve see popsiseaduse muutmise eelnõu esitatud kujul vastuvõetav.

**A. Kärner** (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Arutusel olev küsimus on juba kolmat korda Riigikogus päevakorral. Nõnda peaks asi Riigikogu liikmetele küllalt selge olema, et siin väga pikki sõnavõtmisi enam ei saa olla. Pilt on selge kõigepealt sellepärast, et Saaremaal on praegu käsil üldine maakorraldus — talumaade kruntimine, mis mujal juba ammu läbi viidud. Siit kõnetoolilt on tihti rõhutatud, eriti paremalt tiivalt, et tuleb inimesi maale asetada ja seal neile luua elamisvõimalusi. Kui meie jätame ilma maata vabadiku, popsi, sellega hävitaksime Saaremaal paarituhande perekonna eluasemed selle tõttu, et nad ei saa enam looma pidada, sest enne talude kruntipanemist oli see neil võimalik karjatamisega külakonna ühisel karjamaal. Sellepärast on vabadikud õigustatud oma kohtadele juurdelõigete saamiseks, pealegi kui veneaegsed krepostiaktid seda karjatamise õigust tõendavad. Lapitalude kruntimisel mõisate talumaadel tsaari valitsuse ajal tehti seda: kes vähegi inimlikum mõisnik oli, see andis vabadikkudele juurdelõikeid. Tean ka sarnaseid taluomanikke, kes kasutamata ja ülesharimata karjamaast ei keeldu popsile maad andmast. Kes vähegi Saaremaa olusid tunneb, see teab, et niisuguseid piirita karjamaalagendikke ja harimata heinamaid kuskil ei ole, kuna haritud põllumaad on taludel kõigest 10—14% koha kogusuurusest.

See, mida härra Teetsov kõneleb, et siin minnakse talumajapidamiste lõhkumisele, ei ole õige. Kruntimine on talupidajatele kasulik, isegi kui suured talud kuni  $\frac{1}{3}$  võrra vähema maa-alaga neile kätte antakse, sest kruntimise tagajärjel on talupidajal võimalik põldu juurde harida, kuna ta praegu seda teha ei saa. Ja kui vabadik saab ülesharimata maad oma pisitillukesele kohale juurde, siis ei tohi selle üle kade olla, sest ta peab selle väikse juurdelõike üles harima ja nii enese kuidagi ära elatama. Kui Riigikogu aga härrade Teetsov'i

ja Puki retsepti järgi talitaks, peab paartuhat perekonda välja rändama, ei tea kuhu. Eesti valitsuse ajal antakse riigi renditalude piirides asuvatele vabadikukohtadele juurdelõikeid talude suuruse järgi, tihti üle 10 hektaari igale kohale. Talude suurus ei ole peaaegu kuskil alla 30 hektaari, vaid harilikult 50—60 ja 100 hektaari ümber. Juurdelõigete andmine eramaadel asuvatele vabadikkudele rahustab neid, kes siis tunnevad, et Eesti vabariik ka nende eest hoolitseb. Kui meie nii talitaksime, nagu Teetsov ja teised tema mõttevannad soovivad, kas meie siis sellega oma riigile kasu toome, — see suurendaks riigivaenulikkude elementi. Kuhu need maata inimesed siis lähevad, kuhu nad peavad kolima, ja kas nad siis head meie vabariigi kohta räägivad? Häda sunnib neid meie seadusi ja korda siunama ja halvaks pidama. Elu ise nõuab, et vabadikkudele on vaja maad anda. Kui seda tehakse, siis on see tark politika, et inimestele võimaldada maal ära elada. Muidugi, see mõnehektaariline maatükk perekonda ei toida, kuid ta on ikkagi rohkem, kui mitte midagi, ja seal võivad aja-jooksul tugevamad perekonnad omale kuidagi elamisevõimalusi soetada.

Vene ajal oli lugu nõnda, et võis linnadesse tööle minna, aga praegu seda ei ole, inimesed on sunnitud maal elama. Kui aga ei ole maal võimalik lehmamullikat pidada, siis on ka võimata seal ära elada. Mina usun kindlasti, et Riigikogu liikmete enamus toetab valitsuse ettepanekut, mis Saaremaal maakorralduse piirkondades asuvatele vabadikkudele maa juurdelõikeid kuni 8 ha lubab anda. Nii-suguse põhimõtte võttis juba II Riigikogu vastu, seda tarvilikuks tunnustades.

Mis puutub rkl. härra Teetsov'i poolt ettetoodud andmetesse, siis mul oleks neid sama palju vastupidises suunas ette tuua, aga nendest on juba palju siit kõnetoolilt mullu kõneldud ja viiks liiga pikale. Mina võin härra Teetsov'ile vastuväiteid tuua, neid on komisjonis arutatud, kusjuures komisjoni rõhuv enamus, peale nelja liikme, oli selle poolt, et juurdelõikeid popsidele selles ulatuses anda. Riigikogus peab see seisukoht läbi minema, mille komisjon põhjendatult esitanud.

**J. Teetsov** (põl): Rkl. härra Kärner avaldas arvamisi, et kui maad krunditakse, siis on tarvilik anda popsidele kruntimisel juurdelõikeid, vastasel korral ei ole neil võimalust omi loomi edasi pidada.

Nagu juba tähendasin, on keskmiselt 844 popsil igapäev vastavalt loomade arvule õigus rohumaad saada  $3\frac{1}{2}$  ha. Mispärast on aga siin 8 ha sisse võetud? Tähendab, tahetakse maid juurde võõrandada. Siin on nähtavasti ainult pops

arvesse võetud, kuhu poole kõik vaatavad, aga talusid ei võeta arvesse, kus elavad suure liikmetearvuga perekonnad. Toon teile selleks näiteid saadetud märgukirjast Muhumaalt Iga külast, kus Mihkli-Aadu talus tervelt 19 hinge perekond suur, ja rohkesti on seal külas veel teisi talusid, kus suured perekonnad.

Seadus seda ette ei näe, kuhu peavad minema need talude praegused elanikud, kui neilt maad ära võetakse. Nii ühekülgselt ei võiks ikka seisukorda lahendada.

Edasi tahan tähendada, et on olemas veel palju talukohti, kust pojad on vabadusesõjas käinud. Nemad ei ole tarvitanud mõisast maasaamise õigust, sest olid kindlad, et jäävad oma isakoha peale. Aga mida meie nüüd näeme — maad võetakse ka nende käest ära, mis on täielik ülekohtus, ja missugust meeoleolu see tekitab, on vist kõigile arusaadav. Kaitsesid vabadusesõjas oma isade talukohti, aga nüüd lõhutakse need ära ja maad antakse neile, kes kodus olid ja sõjast kurja undki ei näinud.

**Maakomisjoni aruandja A. Schulbach** (lõpusõna): Käesoleva seaduseelnõu I lugemise puhul on õige rohkesti sõna võetud. Kuid ükski kõnelejatest ei ole toonud ette niisuguseid asjaolusid, mis võiksid takistuseks olla seaduseelnõu I lugemisel vastuvõtmisele. Küll on aga mitmelt poolt, eriti paremalt tiival, arvustatud praegumaksvat Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seadust, leides, et see maade konfiskeerimine on j.n.e. Aga see seadus maksab juba ja temast käesoleva muutmise seaduseelnõu juures ei ole minu äranägemise järgi põhjust rääkida. Nagu Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse arutamisel ikka, nii on ka täna sõnavõtmised muutunud lõpuks Saaremaa saadikute omavahelisteks vaidlusteks. See on ka komisjonis ikka nii olnud ja on vist Riigikogus ka tulevikus. Sellejuures on olnud rkl. Teetsov nagu erandiks selles mõttes, et ta seletab, et Saaremaa põllumehed on käesoleva muutmise seaduseelnõu vastu. Selles mõttes läks rkl. Teetsov lahku isegi oma rühmakaaslasest, kes samuti Saaremaa saadik, härra Pukist, kes seletas, et põllumeeste rühm hääletab seaduseelnõu I lugemisel vastuvõtmise poolt. Härra Teetsov tõi ühe asjaolu ette, mispärast seaduseelnõu tema arvates vastuvõtmatu, nimelt et Saaremaa väikemaapidajad loomade arvu järgi peaksid õiguse järgi saama ühiskarjamaast juurdelõikeid keskmiselt  $3\frac{1}{2}$  hektaari, kuna seaduseelnõu annab Vabariigi Valitsusele õiguse anda juurdelõikeid kuni 8 hektaarini. Härra Teetsov küsib pateetiliselt, mispärast antakse siis just 8 hektaari. Ma pean härra Teetsov'i tähelepanu

juhtima sellele, et see 8 hektaari on ülemmäär. Kuskil ei ole öeldud, et Vabariigi Valitsus peaks igale väikemaapidajale andma 8 hektaari, vaid 8 ha on ülemmäär, millest üle minna ei või. On ju selge, et kui keskmiselt on õigus saada  $3\frac{1}{2}$  hektaari, siis seda normi ei saa võtta ülemmääraks, sest üksikutel juhtumistel tõuseb saamise õigus palju suuremaks.

Loodan, et kui härra Teetsov selle seaduseelnõu hästi läbi kaalunud on, siis ta võimalikuks peab I lugemisel selle vastuvõtmise poolt hääletada, seda enam, et maksev seadus teda ka kuigi palju ei rahulda.

Juhataja **R. Penno**: Panen hääletamisele ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

**4. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise ja täiendamise seaduse arutamisel äravõtmine.** Maakomisjoni aruandja **A. Schulbach**: Juba enne, kui valitsuse poolt esitati Riigikogule praegu vastuvõetud kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise seadus, tuli Riigikogule sisse sama küsimuse kohta üks teine seaduseelnõu, mis oli esitatud rkl-te Kase ja Liigand'i poolt. See seaduseelnõu anti maakomisjoni ning maakomisjon on seda eelnõu võimalust mööda silmas pidanud ja arvesse võtnud äsja vastuvõetud seaduseelnõu arutamisel.

Üks osa küsimusi on juba lahendatud, teist osa ei leidnud maakomisjon võimalikuks vastu võtta ja nende kohta on võimalus parandustega esineda käesoleva seaduseelnõu II lugemisel. On leitud ülearuseks vastu võtta kaks seaduseelnõu, sellepärast esinen maakomisjoni nimel ettepanekuga, rkl-te Kase ja Liigand'i poolt esitatud seaduseelnõu arutamisel ära võtta.

**O. Kask** (töer): Väga austatud härrad Riigikogu liikmed! Mina esitasin härra Liigand'iga selle eelnõu juba 1926. a., siis, kui popsiseadus oli jousse astunud ja esimesed puudused ja vead selgusid, — just see ebaõige seisukord, mis oli seaduses omavalitsuste suhtes, et nad ei olnud ühisele alusele viidud erarendimaadega. Kahjuks peeti liiga kaua seda eelnõu komisjonis kinni, nii paljugi tarvilikke muudatusi oleks juba ammugi saanud tegelikult ellu viia, sest 1926. a. peale ei andnud imelikul viisil ministerium ikka

andmeid ja eelnõu lükati ikka edasi. Nagu juba aruandja tähendas, on vastuvõetud eelnõu juures mitmed parandused läbi läinud, mis linnaomavalitsusi rahuldavad, kuid üksikud parandused oleksid siiski tarvilikud, et omavalitsuste maid ühisele alusele viia erarendimaadega.

Aruandja **A. Schulbach** (lõpusõna): Rkl. Kase sõnadest võiks välja lugeda nagu väikest etteheidet maakomisjonile, et see oma töödega on viivitanud. Ma pean selle etteheite tagasi tõrjuma, sest maakomisjon asus kohe selle eelnõu arutamisele, kuid mis teda takistas eelnõu kiires korras läbi vaatamast oli see, et Vabariigi Valitsusel puudusid eelnõu kohta seisukohad. Hiljem olid muud välised takistused, mis ei võimaldanud maakomisjonil eelnõu enne läbi vaadata, kui Vabariigi Valitsuse poolt oli vastav eelnõu esitatud.

Juhataja **R. Penno**: Maakomisjonilt on järgmine ettepanek: „Riigikogu otsustab: Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise ja täiendamise seadus (Riigikogu liikmete O. Kase ja O. Liigand'i ettepanek — paljund. nr. 435/94 — 12. XI 1926. a.) arutamisel ära võtta.“ (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud ning seaduseelnõu arutamisel ära võetud.

**5. Vahekohtu Üldkomisjoni aruandja O. Tief.** Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu. **Seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.**

Vahekohtu asjus tsiviilkohtupidamise seaduse täiendamise seadus.

Tsiviilkohtupidamise seadust täiendatakse §§ 1400<sup>1</sup>—1400<sup>5</sup> järgmises redaktsioonis:

§ 1400<sup>1</sup>. Käesoleva seaduse §§ 1368—1400 on maksvad alljärgnevate muudatustega ka asjus, mis lepingupoolte kokkuleppel vahekohtule alluvad vahekohtu klauselite protokolliga ühinemise seaduse (R.T. nr. 30 — 1928) põhjal.

§ 1400<sup>2</sup>. Vahekohtu kirja (§ 1369 ja 1385) aset täidab eelmises (1400<sup>1</sup>) paragrahvis tähendatud asjus poolte vahel sõlmitud lepingu klausel või erikokkulepe, mille järgi lepingust tekkinud või tekkida võivad tüliküsimused antakse vahekohtu lahendada.

§ 1400<sup>3</sup>. Leping (§ 1400<sup>2</sup>), millest tekkinud või tekkida võivad tüliküsimused, antakse vahekohtu lahendada ühes selles sisalduva va-

hekohtu klauseliga, samuti ka erikokkulepe vahekohtu kohta peab olema kirjalik.

Lepingu klauselis või erikokkuleppes vahekohtu kohta peab olema tähendatud vahekohtunikud nimesid ja perekonnanimesid või isik või asutus, kellele õigus antakse ühe või mõlema poole palvel vahekohtunikke nimetada lepingust tekkinud tüliküsimuste lahendamiseks.

§ 1400<sup>4</sup>. Lepingu klausel või erikokkulepe vahekohtu kohta kaotab maksvuse, kui isik või asutus, kellele pooled õiguse andsid vahekohtunikke nimetada, neid ei nimeta kahe nädala jooksul vastava palve (§ 1400<sup>3</sup>) kättesaamisest, või kui vahekohtunikudeks nimetatud isikud ei avalda nõusolekut vahekohtu ülesandeid oma peale võtta kahe nädala jooksul arvates ajast, mil üks või mõlemad pooled esitasid neile tüliküsimuse lahendamiseks.

§ 1400<sup>5</sup>. Kui lepingu klauselis või erikokkuleppes ei ole vahekohtule määratud tähtaega otsuse tegemiseks, siis peab vahekohus asja otsustama kahe kuu jooksul, arvates ajast, mil üks või mõlemad pooled esitasid temale tüliküsimuse lahendamiseks.

**6. Laevasõidumeti likvideerimise seadus — II lugemisel.** Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Tonkman.** Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Laevasõidumeti likvideerimise seadus.

§ 1. Laevasõidumeti lõpetab oma ärilise tegevuse 30. juunil 1928. a. ja asub likvideerumisele.

§ 2. Likvideerumisel müüb laevasõidumeti tema valdamisel olevad laevad Vabariigi Valitsuse poolt määratud korras ja alustel, kuna muu varandus tuleb müügil üldises korras.

§ 3. Arvates 1. oktoobrist 1928. a. antakse kõik laevasõidumeti kirjavahetus, müümata laevad ja varandused üle mereasjanduse peavalitsusele, niisama ka laevasõidumeti õigused ja kohustused, eriti kõik kohtulikud nõudmised eraisikute vastu ja eraisikute nõudmised laevasõidumeti vastu.

§ 4. Kulud, mis tekivad 1928./29. a. kestel laevasõidumeti likvideerimisega ja üleandmisega mereasjanduse peavalitsusele, kaetakse laevasõidumeti 1928./29. aasta eelarve summadest.

§ 5. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduses (R.T. nr. 27 — 1927) — kustutatakse laevasõidumeti koosseis, arvates 1. oktoobrist 1928. a.

**7. Sõjamineisteriumile sundvõõrandatud maade kinnistamise korra seadus — II lugemisel.** Üldkomisjoni aruandja **A. Tupits.** Pealkirivõetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

(Tekst III Rk. 6. istungj. pr. lisades, vaadata sisukord.)

(§ 1.)

**M. Juhkam** (töer): § 1. järgi kinnistatakse sõjamineisteriumile sundvõõrandatavad maad vabariigi nimele sõjainistri või tema voliniku avalduse põhjal. See kord, erandina harilikule korrale, tahetakse siin maksma panna nähtavasti sellepärast, et sundvõõrandamiste juures on tegemist väga suure arvu isikutega. Kõigil neil käia notarite juures ja teha lepinguid oleks muidugi väga kulukas ja tülikas. Mulle näib, et võib olla kiire töö tõttu, võib olla mõnel muul põhjusel on paragrahvi sattunud väike eksitus. Kui sundvõõrandatavad maad kinnistatakse vabariigi nimele sõjainistri või tema voliniku avalduse põhjal, siis tuleks vastutaksu tagasiantavate maadega talitada samuti. Muidu oleks sellel paragrahvil vähe mõtet sellepärast, et juhtumistel, kus maad vastutaksu antakse, peaksid ikkagi paljud notari juures käima ja asjata kulusid kandma.

Seda silmas pidades teen ettepaneku, võtta § 1. üheksandas reas sõnade järele: „Eesti vabariigi nimele“ sõnad „samuti vastutaksu antud maad kinnistatakse maasaaja nimele“. Ma pean aga ütleva, et ma ei poolda nähtust, kus Riigikogus tehtakse juhuslikke ettepanekuid, eriti kiire töö ajal, ja juhul, kui mu ettepanekule peaksid vastu vaidlema valitsuse esindaja või aruandja, loobun ma sellest.

**Sõjainister N. Reek:** Väga lugupeetud härrad Riigikogu liikmed! Rkl. härra Juhkami poolt tehtud ettepaneku vastu Vabariigi Valitsus ei vaidle. See on otstarbekohane selles mõttes, et aitab sõjamineisteriumile lahendada võõrandatud maade eest tasu küsimust sel näol, et mitte ainult rahalise tasuga, vaid ka natuuras maavahetuse teel antakse riigi maade tagavarast vastutaksu maad. See parandus võimaldab lihtsamalt läbi viia vahetust, sest maasaajal on kergem kinnistamise viis. Kuna ettepanek siin kergendust toob, sellepärast ma selle vastu ei vaidle.

**Aruandja A. Tupits** (lõpusõna): Kuna ettepanek komisjonis arutamisel ei olnud, sellepärast vormiliselt temaga ühineda ei saa, kuid

sisuliselt pean tähendama, et see täiesti kokkukõlas on eelnõu sisuga ja toob kergendusi pooltele lepingu kinnistamisel.

Juhataja **R. Penno**: Panen rkl. Juhkami ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb § 1 ühes parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 1 vastu võetud.

§ 2 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

**8. Riigivanema, ministrite ja riigikontrolöri tasude seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.** Üldkomisjoni aruandja **O. Gustavson**. Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Riigivanema, ministrite ja riigikontrolöri tasude seaduse täiendamise seadus.

Riigivanema, ministrite ja riigikontrolöri tasude seadus (R.T. nr. 38 — 1927) täiendatakse uue § 2<sup>1</sup>-ga järgmises redaktsioonis:

§ 2<sup>1</sup>. Riigivanemale, ministritele ja riigikontrolörile, kes ühtlasi Riigikogu liikmed, makstakse käesoleva seaduse järgi palka ainult siis, kui nad ei võta Riigikogu liikme tasu ega korteriraha.

**9. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.** Üldkomisjoni aruandja **O. Gustavson**. Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse täiendamise seadus.

Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seadust (R.T. nr. 27 — 1927) täiendatakse uue § 7<sup>1</sup>-ga järgmises redaktsioonis:

§ 7<sup>1</sup>. Riigikogu liikmetele, kes teenivad käesolevas seaduses ettenähtud kohtadel, maksetakse vastava asutuse poolt käesoleva seaduse järgi palka ainult siis, kui nad ei võta Riigikogu liikme tasu ja korteriraha.

**10. Välismaalastele kinnisvarade omandamise, valdamise ning kasutamise kitsendamise seadus — II lugemisel.** Üldkomisjoni aruandja **O. Tief**. Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Välismaalastele kinnisvarade omandamise, valdamise ning kasutamise kitsendamise seadus.

### I.

§ 1. Välismaalastele on keelatud, peale § 3. ettenähtud erandite ja kuivõrt see ei ole teisiti korraldatud Eesti vabariigiga sõlmitud rahvusvahelistes lepingutes, omandada, vallata või kasutada kinnisvaru:

- 1) Harjumaal: Naissaarel ja Pranglisaarel;
- 2) Virumaal: Narva, Peetri, Auvere-Joala, Kose, Skarjatina ja Vasknarva valdades;
- 3) Tartumaal: Kavastu, Kastre-Võnnu ja Rasina valdades;
- 4) Võrumaal: Meeksi, Röpina, Moisekatsi, Toolamaa, Kahkva, Veriora ja Orava valdades;
- 5) Petserimaal, välja arvatud Meremäe vald.

Välismaalased võivad Tallinna linna administratiiv piirides kinnisvaru omandada ainult linnavolikogu loal. Linnavolikogu peab asja otsustama kahe kuu jooksul arvates vastava palve esitamise päevast, vastasel korral on välismaalasel õigus kinnisvara oma nimele kinnistada ilma eeltähendatud loata.

Vabariigi Valitsusel on õigus teha erandeid üksikutel juhtumistel, kui ta leiab selle tarvilikuks riigi majanduslikkudes huvides.

Need välismaalaste õiguste kitsendused ei ole maksvad juhtumistel, kui välismaalased üürivad maju, kortereid või suvilaid ajutiseks isiklikuks elamiseks.

§ 2. Eelmises (1) paragrahvis loetletud keelukohtades võivad välismaalased kindlustada oma nõudmisi sealasuvate kinnisvaradega, kuid sarnane kindlustamine või üldse võlanõudmiste pööramine nendele kinnisvaradele ei tohi võimaldada välismaalastele nende kinnisvarade omanduseõigust ega tegelikku valdamist või kasutamist.

§ 3. Välismaalaste pärimisõiguste kohta kinnisvarade suhtes § 1. loetletud keelukohtades on maksvad järgmised kitsendused:

- 1) seadusejärgne pärimine on lubatud kinnisvara omaniku-välismaalase alanevatele sugulastele ja ta abikaasale, kui pärija asunud Eesti vabariigi territooriumile enne 1. aug. 1914. a.;
- 2) kõigil teistel, nii seaduse kui testamendijärgsetel pärimisjuhtumistel on välismaalane-pärija kohustatud kolme aasta jooksul, arva-

tes õiguste omandamise päevast, ära müüma päritud kinnisvara Eesti kodanikule. Selle müügikohuse mittetäitmisel võetakse see kinnisvara hooldamisele seaduses ettenähtud korras ja müüakse enampakkumisel hooldaja poolt; saadud summast arvatakse maha hooldamise ja müümise kulud ja ülejäänud summa antakse pärijale.

§ 4. Eelmiste (1—3) paragrahvide määrused on maksvad ka välismaade seaduste põhjal asutatud seltside ning kaubandus- ja tööstusühisuste kohta, ühes arvatud need, kellele tegevus lubatud Eesti vabariigis.

§ 5. Kui käesoleva seaduse vastane tehing ilmsiks tulnud, esineb kohtuminister vastavas tsiviilkohtus nõudega selle tehingu tühistamiseks. Sarnased nõudeasjad toimetatakse kohtus Tsiviil kohtupidamise seaduse §§ 1282—1299 ettenähtud alustel.

## II.

Käesoleva seaduse maksmahakkamisega kaotavad maksvuse kõik varem antud seadused välismaalaste õiguste kitsendamiseks kinnisvarade omandamise, valdamise, kasutamise, pärimise ja võlanõudmiste eesõigustatud tasumise kindlustamise suhtes, eriti:

1) Balti Eraseaduse §§ 620. märkus, 713. märkus 2, 870. märkus 2, 1504. märkus 2, 2641. märkus 3;

2) Seisuste seaduse § 830. märkus 2 lisa I (V. S. K. IX köide 1899. väljaanne);

3) Seadus liikumata varanduse võõrandamise kohta (R.T. nr. 4—1921.), ja

4) Välismaalastele kinnisvarade omandamise ja kasutamise keelu osalise kaotamise seadus (R.T. nr. 199/200—1925).

Teedeminister **A. Kerem** (korra kohta): Austatud Riigikogu liikmed! On tekkinud mõnesugused küsimused päevakorra, mida tarvis on enne selgitada, kui maanteede seadust edukalt II lugemisel edasi lugeda. Sellepärast teen ettepaneku, pooleks tunniks vaheaeg määrata, et neid küsimusi lahendada.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Vaheaeg kl. 18.30 min. — kl. 20.20 min.

**II. Maanteede Teedeminister A. Kerem:** Austatud Riigikogu liikmed! Eelmisel koosolekul kujunes § 16. lõplikult sarnasena, mis arusaamatusi võib

tekitada. Neil eeldustel teen Vabariigi Valitsuse nimel ettepaneku, vastu võtta uus paragrahv, nimelt § 16<sup>1</sup>:

„Uute klassiteede ehitamine ühes tarvilikkude sildade ja teiste päraldustega, kui ka nende sihi ja laiuse muutmine sünnib maavalitsuse teedekapitali kulul.

Samuti sünnib maavalitsuse teedekapitali kulul: kivi-, betoon-, asfalt- ja teiste kunstteede korrashoid ja parandamine ühes kõigi nendel olevate sildade ja teiste päraldustega, kõigil I ja II klassi teedel olevate sildade ümberehitamine ja korrashoid ja samade teede kapitaalparandus ja ümberehitamine, kui ka sildade ehitamine III klassi teedel avausega 3 mtr. ja üle selle ja vähemate sildade jaoks ehitusmaterjali muretsemine.

Klassiteede hulka ülesvõetud kruusateede korrashoid ja parandamine võetakse maavalitsuse teedekapitali arvele järk-järgult vastavalt käesoleva seaduse § 21. korras lubatud krediitidele ja maavalitsuse teedekapitalis selleks otstarbeks määratud muudele summadele, mille juures I klassi kruusateede ülevõtmine sünnib hiljemalt nelja aasta jooksul selle seaduse jõusseastumisest arvates.“

Nagu sellest näete, ei too see paragrahv õieti midagi uut, vaid käsitab neid põhimõtteid, mille ümber § 16. arutamisel mõtted on keerlenud. Ainult need on väljendatud selgemalt ja konkreetset, kuna eelmine paragrahv, mis vastu võetud, seda ühtlust ja selgust ei paku. (J. Tiks, stp: Need parandused peaksid vähemalt üks päev varem käes olema. — A. Oinas, stp: Missugustel kalkulatsioonidel see võimalik on? Kui palju see maksma läheb?) See parandus ei too suuremaid kulusid, kui see on ette nähtud käesoleva seaduse § 21. (A. Oinas, stp: On seda võimalik teostada?) Seda on võimalik ka teostada. (A. Oinas, stp: Missuguse kalkulatsiooni põhjal see võimalik on?) Kalkulatsioone on arutatud õige pikalt komisjonis, ja kui tarvis on, võiks neid ka Riigikogus ette kanda. Kuid need on, nagu ma juba tähendasin, väga täpselt komisjonis ette kantud, misjuures I klassi teede ülevõtmisel on ette nähtud 164 miljonit, mis riigi kanda tuleb võtta. § 21. kohaselt on naturaalkohustuse kaotamiseks määratud 250 miljonit. Järelikult ei tule määratud summadest puudus, vaid summad jääb üle selleks, et II ja III klassi teede ülevõtmist toimida.

Selle paranduse esitamise juures on mul veel Vabariigi Valitsuse nimel teatada, et Vabariigi Valitsus I klassi teede ülevõtmisest nii aru saab, et siin mitte ainult olemasolevaid I klassi teid üle võtma ei hakata, vaid esijoones



tulevad ülevõtmisele tähtsamad teed. Kui vahepeal selgub, et üks või teine praegune I klassi tee on oma tähtsuse kaotanud, aga mõne II ja III klassi tee tähtsus sedavõrt tõusnud, et ta I klassi tee vääriliseks on kasvanud, siis muidugi ei võeta üle praegune I klassi tee, mis tähtsuse on kaotanud, vaid võetakse üle see uus tee, kas II või III klassist, määrates see I klassi teeks.

**J. Soots** (põl): Lugupeetud rahvasaadikud! Läänud koosolekul esitasin mina paranduse § 16. juurde, kuid selle hääletamisel selgus, et Riigikogu ei võtnud vastu seda osa, mis oli tehtud I klassi teede kohta, küll aga võttis vastu need osad, mis käisid II ja III klassi teede kohta. Sellega tekkis auk paragrahvi. Seda auku ei võinud meie kuidagi oodata sellepärast, et selle paragrahvi juures oli komisjonis vastuvaidlemisi vähe just selle kohta, mis nüüd maha kustutati. Peaasjalikult keerlesid vaidlused II ja III klassi teede juures, kuna aga I klassi teede ülevõtmise ja isegi selle tähtaja — 4 aasta kohta vähe vaieldi. Nüüd aga tuleb imelikul kombel nõnda välja, et just see punkt, mis küllalt selge oli, maha hääletati, kuna teised punktid, mille kohta oleks võidud vaielda, vastu võeti ja paragrahv sellepärast ebamäärase kuju omas. Täna on Vabariigi Valitsus esitatud uue redaktsiooni § 16<sup>1</sup> all. Kui vaadata seda redaktsiooni, siis ta esimene osa on samasugune, kui Riigikogu poolt vastuvõetud § 16. algus, lõpposa aga — III lõige — käsitab naturaalkohustuste kaotamist, ja kahjuks on see redaktsioon sarnane, mille poolt põllumehed hääletada ei või sellepärast, et seal II klassi teede ülevõtmise aeg ette nähtud ei ole. See aga on põllumeestele olulise tähtsusega. Meie oleme ära näidanud, et naturaalkohustused on meie rahvale rängaks koormaks sellepärast, et nüüd liikumine ei ole enam sarnane nagu enne, — kergete sõiduriistadega, — vaid nüüd liiguvad rasked veoautod, mis lõhuvad teid, nii et neid naturaalkohustuse korras heaks teha ei saa. Sellepärast oleks soovitav, et mida rutem naturaalkohustus kaob, seda parem. Kalkulatsioonid näitavad, et naturaalkohustust korraga kaotada ei saa, et selleks lähevad mõned aastad tarvis, kuid tähtaeg peab siiski määratud olema, ilma selleta ei ole meie maarahvas kuidagi viisi rahul. Ja kuna valitsuse redaktsioonis see teise klassi teede ülevõtmise tähtaeg puudub, ei saa meie, põllumehed, selle poolt hääletada. (A. Tupits, põl: Ja kuna see juba Riigikogu poolt on vastu võetud.) Jah! Riigikogu poolt on tähtaeg II klassi teede kohta ka vastu võetud. Sellepärast esitavad põllumehed oma redaktsiooni.

See redaktsioon on esimeses osas täiesti sarnane, nagu Riigikogu poolt eelmisel koosolekul vastu võeti, ja ka sarnane, nagu Vabariigi Valitsuse poolt esitatud. Läheb lahku ainult kolmas lõige, kus on ette nähtud teise klassi teede naturaalkohustuse kaotamine, milleks on tähtaeg ette nähtud, kuid on siiski välja jäetud, et see kohustus kaoks iga aasta kindlate ratsioonide kaupa. (J. Vain, stp: Iga endine ratsioon nõuab järgmisel aastal sama kulu.) Selles redaktsioonis on Vabariigi Valitsusele väga suur vabadus jäetud. Meie redaktsioon käib järgmiselt: „§ 16<sup>1</sup>. Uute klassiteede ehitamine ühes tarvilikkude sildade ja teiste pärdustega, kui ka nende sihi ja laiuse muutmine sünnib maavalitsuse teedekapitali kulul.

Samuti sünnib maavalitsuse teedekapitali kulul: kivi-, betoon-, asfalt- ja teiste kunstteede korrashoid ja parandamine ühes kõigi nendel olevate sildade ja teiste pärdustega, kõigil I ja II klassi teedel olevate sildade ümberehitamine ja korrashoid ja samade teede kapitaalparandus ja ümberehitamine, kui ka sildade ehitamine III klassi teedel avausega 3 mtr. ja üle selle ja vähemate sildade jaoks ehitusmaterjali muretsemine.

Klassiteede hulka kuuluvate kruusateede korrashoid ja parandamine võetakse teedekapitali arvele, vastavalt käesoleva seaduse § 21. korras lubatud krediitidele, järk-järgult ja nimelt:

I klassi kruusateed hiljemalt 4 aasta kestel käesoleva seaduse maksmahakkamise ajast arvates;

II klassi kruusateed hiljemalt 9 aasta kestel käesoleva seaduse maksmahakkamise ajast arvates;

III klassi kruusateed vastavalt selleks otsarbeks ettenähtud krediitidele.“

**O. Gustavson** (stp): Tänaased ajalehed toovad teate, et Vabariigi Valitsus on esitanud Riigikogule Riigikogu kodukorra muutmise ettepaneku. See ettepanek kõlavat — ma tsiteerin „Vabast Maast“ — järgmiselt: (M. Juhkam, tõer: Üks kõige kindlam leht!) „Ettepanekute tegemisel niisuguste muudatuste kohta eelnõudes, mis nende vastuvõtmisel tooks riigile või omavalitsustele võrreldes eelnõuga suuremaid kulusid, tuleb ära näidata allikas, kust tähendatud uut kulu võiks katta. Niisuguste ettepanekute puhul lükatakse vastava eelnõu II lugemine edasi ning antakse ettepanek vastavasse komisjoni, kes on kohustatud selles asjas ära kuulama Vabariigi Valitsuse seisukoha. Kui ettepaneku tegemisel

ei näidata uute kulude katmise allikat, siis ettepanekut komisjoni ei anta ega võeta hääletamisele“.

Juba varem töid ajalehed sama küsimuse kohta teate, tähendades eelnõule ligilistatud Vabariigi Valitsuse seletuskirja põhjal, et see uus kodukorra paragrahv olla sihitud eelkõige demagoogia tegemise vastu. Vabariigi Valitsusel olla tarvilik garantiid, et rühmad, kes koalitsiooni kuuluvad, ei saaks Riigikogus tulla tegema demagoogilisi ettepanekuid, milliste teostamine riigilt nõuaks liig suuri summasid. (Riigivanem J. Tõnisson: Mitte ainult koalitsiooni rühmad, vaid kõik rühmad.) Härra Riigivanem, oleme võinud kahjuks näha, et Vabariigi Valitsuse veene järgi koalitsiooni rühmad ongi need, kes Riigikogu esindavad. (Riigivanem J. Tõnisson: See on arusaamatus.) Vabariigi Valitsus läheb õige kaugele, kui ta radikaalselt nõuab, et teatud ettepanekuid Riigikogus üldse ei saa hääletada. Ei oleks midagi loomulikum kui see, et sama valitsus, kes Riigikogule esitab sarnase kaugelemineva radikaalse nõude demagoogia vastu võitlemiseks, kõigepealt enda suhtes aktsepteeriks selle nõude, ega ise ei kipuks tegema demagoogiat. Vabariigi Valitsus esitas täna sootuks uue ettepaneku. Niipalju kui mina tean, ei ole seda ettepanekut kaalunud ei omavalitsus ega ükski teine komisjon. Sellest hoolimata nõuab Vabariigi Valitsus, et see ettepanek tuleb täna vastu võtta. Teie näete, Vabariigi Valitsus ei aktsepteeriks iseenda suhtes seda nõuet, mille ta üles seab Riigikogu rühmadele. Vabariigi Valitsus ei ole näidanud neid tuluallikaid, millest oleks võimalik katta need suurenenud kulud, mida nõuab tehtud ettepanek.

Veel enam, Vabariigi Valitsus ei pörka oma ettepaneku esitamisel isegi tagasi kodukorra rikkumisest. Mul oli juhus juba paaril eelmisel Riigikogu koosolekul tähendada nende hädaohtude peale, mis Riigikogu tööd võivad tabada siis, kui hakatakse III lugemisel tegema ettepanekuid, millistes käsitatud küsimused juba on otsustatud II lugemisel. Riigikogu enamus leidis aga, et võib sarnasel kombel Riigikogus seadusandlikku tööd teha: ta võttis vastu tempelmaksu seaduse arutamisel III lugemisel terve rea ettepanekuid, mida II lugemisel ei tehtud. Siisult on Vabariigi Valitsuse ettepanek täna samane. Küsimus, mida käsitab § 16<sup>1</sup>, on juba II lugemisel Riigikogu poolt otsustatud. Seni oleme asunud seisukohal, et prim- ja sekundaparagrahve esitatakse ikka ainult sootuks uute küsimuste kohta. See on täiesti loomulik, sest muidu muutuks meil seaduseandlik töö võimatuks. (K. Päts, põl: Missugune otsus on

meil I järgu tööde kohta?) Härra Päts, ma tulen ka selle juurde. Juba täna näete selle halva külvi vilja. Vaevalt on teedeminister valitsuse nimel esitanud oma ettepaneku § 16. kohta, kui juba härra Soots omalt pooltki ruttab kasutama Vabariigi Valitsuse halba eeskujut: esitab temagi oma 16<sup>1</sup>. Nii võib jätkata iga koalitsiooni kuuluv Riigikogu liige. Aga kui koalitsioonimehed endile lubavad sääraseid vabadusi, miks peaks siis opositsioon end rohkem piirama. Võime tulla meiega ja esitada mitte ainult § 16., vaid ka iga järgneva paragrahvi juurde prim- ja sekundaparagrahve. Teie ise loote ideaalse töötakistamise vahendi. (L. Johanson, stp: Esitame prim'isid nii kaua, kui...) § 16<sup>1</sup> on esitatud. Loomulikult tahetakse sellega III lugemisel asendada § 16, mis II lugemisel vastu võetud. Teiste sõnadega, sisult on § 16<sup>1</sup> sarnane, mida tuleb lugeda III lugemise paranduseks, vaatamata, et see tehtud II lugemisel. Selles suunas võib härra Kerem...

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Gustavson, ma palun ametlikke vahekordi pidada.

**O. Gustavson** (stp): Ma ei tea kahjuks, mida veel nõutakse. Ma nimetasin ministrit ministriks, nagu seda nõuavad vanematekogus heakskiidetud viisakusereeglid. (L. Johanson, stp: Mitte vahekordi teravaks teha! — A. Rei, stp: „Ekstsellents“ tuleb juurde panna.) Kui vahepeal midagi juurde tulnud, siis palun vabandada, — ma ei teadnud sellest.

Härra minister, Teie võite teha sarnaseid ettepanekuid seaduseelnõu lõpus mitte ainult § 16. kohta, vaid iga paragrahvi kohta alates § 1-st, kui Teie loote lubatavaks asendada III lugemisel uute paragrahvidega II lugemisel vastuvõetud paragrahve. Sellega oleks mõtetu terve töö, mis tehtud II lugemisel, sel ei oleks enam mingit väärtust.

Härra Päts küsis, missugused ettepanekud on tehtud § 16-das I klassi teede naturaalkohustuste kaotamise kohta. (K. Päts, põl: Ja missugused on vastu võetud?) On tehtud kaks kardinaal-ettepanekut: üks minu poolt, mis näeb ette naturaalkohustuse kaotamist kõigi klassiteede suhtes juba 1929. aastal; teine härra Soots'i oma, mis on jagatud kolme ossa ja mille kohta härra Soots tegi II lugemisel ettepaneku, neid osi hääletada lahus. Esimene osa ettepanekus käib I klassi teede kohta, teine II klassi teede ja kolmas III klassi teede kohta. Need osad hääletati lahus. Sealjuures lükati tagasi härra Soots'i ettepaneku esimene osa — I klassi teede

naturaalkohustuse kaotamise kohta. Vastu võeti härra Soots'i ettepaneku teine osa, mis käsitab II klassi teede naturaalkohustuse kaotamist. Ma ei mäleta, kas võeti vastu ka kolmas osa. (J. Soots, põl: Oli ja võeti vastu. Arvan, et Teie ka poolt hääletasite.) Tähendab, see võeti vastu. Tekib küsimus: mis siis kodukorra piirides praegu võimalik teha on! Minu arusaamise järgi on küsimus selles suhtes enam kui lihtne. Riigikogu võib selle sama küsimuse, mille kohta härra Kerem eriettepaneku on esitanud, otsustada härra Soots'i ettepaneku piirides sellega, et ta võtab vastu härra Soots'i poolt esitatud ettepaneku I osa, mis II lugemisel tagasi lükati, ja selle vastuvõtmise efekt on sama, mis härra Kerem'i ettepanekul. Samuti võib Riigikogu III lugemisel otsustada, kas vastu võtta või tagasi lükata härra Soots'i ettepaneku II ja III osa. Nende lahus hääletamine on võimaldatud III lugemisel sel teel, et härra Soots vastava ettepaneku II lugemisel on teinud. Sellepärast arvan, et põllumeeste rühma seisukohalt ei ole praegu mingit tarvet hakata jagama Vabariigi Valitsuse halba praktikat primparagrahvidega II lugemisel selleks, et anda võimalus II lugemisel teha neid ettepanekuid, mis sisult on III lugemise ettepanekud.

Kokkuvõttes võiks öelda, et Vabariigi Valitsuse ettepanek sisult kuulub sarnaste hulka, mida vormilistel põhjustel hääletada ei saaks siis, kui tahetakse kodukorra nõuetest kinni pidada, neist nõuetest, mille kohta Vabariigi Valitsus ise esineb ettepanekuga, need teha veel radikaalsemaks, kui nad siiaani on olnud. Iga voorus muutub paheks, kui hakatakse seda voorust tarvitama kahte viisi, nagu Vabariigi Valitsus seda antud puhul teeb. Ühelt poolt tahetakse päitsed pähe panna Riigikogu rühmadele, teiselt poolt enda käed vabaks teha neist nõuetest, mida praegumaksev kodukord asetab niihästi rühmadele kui ka Vabariigi Valitsusele. Sarnase kahe mõõdupuuga mõõtmise vastu peaks Riigikogu olema kategooriliselt.

**Teedeminister A. Kerem:** Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kahjuks on sotsialistide hulgast endine parem kodukorra tundja härra Virma ära läinud. Tema oleks vist rkl. Gustavson'ile selle asja teisiti selgeks teinud. Kui rkl. Gustavson puudutas Riigikogu praktikat, kuidas II lugemisel toimetatud, siis on kerge palju juhte ette tuua, kus eriti kodukorda on interpreteeritud selles mõttes, et parandusi on võimalik esitada takistamata terve II lugemise vältel; veel enam, on olnud juhte, kus II lugemise lõpul on toodud

uusi paragrahve, mis III lugemisel on vastu võetud. II lugemise ülesandeks on, et siin saaksid avaldatud kõiksugu variatsioonid ja mõtted, mis III lugemisel lõplikult maksma pannakse. (O. Gustavson, stp: Aga need variatsioonid peavad õigel ajal esitatud saama, aga mitte ükskõik millal.) Paranduste esitamiseks kodukorra piirides on täiesti õige aeg. Teine asi on, kas valitsus on kõrvale kaldunud oma kavatsustes, mis ta tahab maksma panna kodukorra muutmise asjus, et ei tuldaks Riigikogusse juhuslikkude ettepanekutega, mis suuri kulusid nõuaksid. Siin võin kategooriliselt seletada, et käesolev ettepanek mingisuguseid lisakulusid ei sisalda, vaid § 21 näeb ette kõik kulud, mis selle seaduse põhjal määratakse. Esitades selle paranduse ei kavatse valitsus § 21. kohta mingisugust kululist parandust esitada, küll aga redaktsioonilise paranduse. Järelikult on see täiesti kokkukõlas selle eelnõuga, mis valitsus on kodukorra kohta esitanud.

**Juhataja R. Penno:** Pean tarvilikuks teatada, et senise praktika kohaselt tulevad need kaks ettepanekut mõlemad hääletamisele.

**J. Voiman (stp):** Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina tahaksin selle viimase teedeministri ettekande puhul sõna võtta, nimelt et Vabariigi Valitsuse poolt esitatud redaktsioon § 16. suhtes ei too mingisuguseid erikulusid juurde, ja et see on kokkukõlas kavatsustega, mida Vabariigi Valitsus esitada tahab, et ei nõutaks kulusid ilma tulude näitamata. Aga lubatagu mulle otsekohe tähendada, et kuigi praegune ettepanek § 21. ettenähtud summased ei suurenda, usun seda täiesti, kuid § 21. on ette nähtud uusi kulusid 4 aasta jooksul 500 miljoni senti eest. Praegu nõutakse teede peale umbes 200 miljonit senti riigi eelarve järgi. Tähendab, nõutakse § 21. järgi juurde juba käesoleval aastal 100 miljoni senti ümber sellepärast, et seaduse maksamahakkamise järele tuleks esimesel aastal välja anda 300 miljonit senti. 100 miljoni senti eest on uusi kulusid seadusega käesoleval aastal kavatsetud juurde võtta ja nende kohta ei ole Vabariigi Valitsus ei omavalitsuse komisjonis ega ka sünn Riigikogus mingisuguseid tuluallikaid näidanud. Öeldakse, et raha võetakse riigikassast. (Teedeminister A. Kerem: Siis ei saaks eelparagrahvi ka hääletada.) Seda rääkis alguses ja sellepärast oli minu ettepanek, anda seaduseelnõu läbivaatamiseks eelarve-komisjoni, kus seda küsimust selgitataks, kas leidub maanteede seaduse teostamiseks tulusid või mitte. Sellepärast tähendaksin, et Vabariigi Valitsus oma

ettepanekuga kaldub kõrvale sellest kavatsusest, mis on Riigikogu kodukorra muutmise suhtes olemas. (Riigivanem J. Tõnisson: Komisjonis on kõik need küsimused läbi arutatud.) Komisjonis arutati seda küsimust, kuipalju see maksma läheb, aga mitte seda, kust raha saadakse. Edaspidi on küll ühes paragrahvis näha mõnesugused väikesed maksud, näiteks bensini-, silla- ja teised väikesed maksud. Aga seal samas komisjonis selgus, et need tulud ja uued maksud on väikesed. Suurem osa § 21. ettenähtud summadest tuleb riigikassast võtta ja teedekapitali paigutada. Vaadake, ühel pool nõuab Vabariigi Valitsus, et ei peaks tehtama kulusid ära näitamata tulusid, aga siinsamas tuleb ta ettepanekuga kuludeks, kus ei ole näidatud selleks tulusid. (Vahelhüüe.) Ma tähendan, et ei omavalitsuse komisjonis ega ka praegu § 21. juures ei ole valitsus näidanud uusi tuluallikaid.

Omavalitsuse komisjoni aruandja **J. Sikkar** (lõpusõna): Omavalitsuse komisjoni nimel ei saa ma ühegi ettepanekuga ühineda juba § 16. juures ettetoodud põhjustel.

Juhataja **R. Penno**: Panen hääletamisele rkl. Sootsi ettepaneku. (Hääletatakse.) Poolt on 23 häält, vastu 37 häält, seega tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb teedeministri ettepanek. (Hääletatakse.) Poolt on 26 häält, vastu 36 häält, seega on ka see ettepanek tagasi lükatud.

Riigivanem **J. Tõnisson**: Austatud Riigikogu liikmed! Valitsuse seisukohalt on ettepanek, mis ta teinud § 16<sup>1</sup> all, maanteede seaduse läbiviimisel olulise tähtsusega. Sellepärast on mul au Vabariigi Valitsuse nimel seletada, et kui Riigikogu selle ettepaneku maanteede seaduse III lugemisel ka läbi kukutab, siis teeb Vabariigi Valitsus sellest järelduse. (O. Gustavson, stp: Aga laulupidu!)

Aruandja **J. Sikkar** (loeb):

§ 17. I klassi teede ehitamist, mis mitmest maast läbi läheb, võib teedeminister oma korraldusse võtta ja selleks erikrediiti nõutada.

Suurematel jõgedel ja muudel tähtsamatel kohtadel sildade ehitamine, kui see erilist suurt kulu nõuab, sünnib riigi kulul eriti selleks määratavatest summadest.

Riikliku tähtsusega sildade ehitamiseks linnade piirkonnas määratakse riigi eelarve järele riigi poolt erilist toetust.

**O. Liigand** (rhv): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma teen käesoleva paragrahvi juurde redaktsioonilise paranduse. Käesolevas seaduses on mitmel pool tarvitatud sõna „maakonna“ asemel „maa“. Kui nimetus „maa“ on vastu võetud niisugustes sõnades, nagu maavalitsus, maavolikogu, siis on see arusaadav. Kuid niisugusel puhul, nagu siin, kus kõneldakse teest, „mis mitmest maast läbi läheb“, on sõna „maa“ selgetu. Mis tuleb sõna „maa“ all siin mõista? Kas riiki, maakonda või mingisugust maa liiki? Niisama on käesolevas seaduses ka mitmes muus paragrahvis sõna „maa“ tarvitatud sõna „maakonna“ asemel olukorras, kus aru ei saa, mis temaga öelda tahetakse. Nii näiteks § 21., kus see sõna mitmes lõikes on tarvitatud. Ma teen ettepaneku, kõigepealt § 17. algust võtta järgmiselt: „I klassi teede ehitamist, mis mitmest maakonnast läbi läheb“. Täheandan siia juurde veel, et niisugune sõna „maa“ tarvitamine ei ole ühtlaselt seaduses läbi viidud. Nii näiteks § 25. kõneldakse „maakonnast“, kus öeldakse: „Maavolikogu maavalitsuse ettepanekul määrab kindlaks keskmise teeüksuste arvu ühele maatüksele maakonnas“ j.n.e. Ühtluse mõttes oleks tarvilik igalpool tarvitada niisugusel juhul sõna „maakonna“.

**J. Voiman** (stp): Minu arvates peaks meil olema seaduseandluses ühtlane keel. Omal ajal, kui arutati maavolikogu seadust, siis võeti vastu „maakonna“ asemel „maa“. (Riigivanem J. Tõnisson: Ainult maavolikogu.) Tuleb ka maavalitsus öelda.

Kui maavolikogude valimise seaduses võeti pea ühemeelselt „maakonna“ asemele „maa“, siis peame ka maanteede seaduses sama põhimõtte järgi käima.

Selle seaduse töötas välja teedeministeriumi tehnika osakond, ja tema teab, missugustest summadest siin juttu on ja missugused summad jäävad riigi tarvitada. Siin ei saa seda arvata, nagu härra Liigand tähendas, et võib olla on jutt mõne võõra riigi maadest. Vaidlen härra Liigand'i ettepaneku vastu.

Teedeminister **A. Kerem**: Austatud Riigikogu liikmed! Ma tahtsin ainult ühe teise paragrahvi sellest seaduseelnõust ette lugeda. Siin on üks lause niisugune: „Kui nimetatud tee rajamine maaomanikku, kelle maad tee läbibastab...“ Siin on muidugi sõna „maal“ hoopis teine mõiste, ei mõelda maa-

konda, vaid ühte teatud krunti. Muidugi ei ole loomulik, kui ühel juhtumisel maa tähendab maaomaniku krunti, teisel juhtumisel tervet maakonda — see ei ole igatahes soovivat.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Liigand'ilt on ettepanek, § 17. esimeses reas sõna „maast“ asemele võtta sõna „maakonnast“ ja sama parandus teha ka teistes ja järgnevates paragrahvides, kus „maa“ all mõistetakse „maakonda“. Hääletamisele tuleb ainult ettepaneku esimene osa, nimelt: võtta § 17. esimeses reas sõna „maast“ asemele sõna „maakonnast“. Selle vastuvõtmise korral tuleb teistes paragrahvides sama parandus lugeda hääletamiseta juba vastuvõetud redaktsiooniliseks paranduseks kodukorra põhjal, nagu ettepanija seda soovib. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. (O. Gustavson, stp: Kas läheb see nüüd kõigist paragrahvidest läbi?) Ma seletasin, et see nii läheb.

Hääletamisele tuleb § 17. redaktsioonilise parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 17 vastu võetud.

Aruandja **J. Sikkar** (loeb):

§ 18. Alevite omavalitsuse piirkonnast läbiminevad klassiteed ehitatakse alevi piirkonna ulatuses maavalitsuse korraldusel teedeministeriumi teedekapitali summadest ja linna piirideni ulatuvad klassiteed linna administratiiv-piirist kuni linna ehitusraioonini — linnavalitsuse korraldusel ja kulul teedeministeriumi teedekapitali toetusel.

Ülaltähendatud teede korrashoid ja teiste avalikkude teede ehitamine ja korrashoid linna või alevi piirkonnas sünnib linna või alevi kulul ja korraldusel.

**J. Voiman** (stp): § 16. rääkis sellest, et maavalitsuste teedekapitali kulul sünnib kunstteede korrashoid ja parandamine. Ma lisaksin veel juurde, § 16-dast saab nii aru, et kõigi kunstteede korrashoid ja parandamine, samuti ehitamine, sünnib teedekapitali kulul. Aga § 18. II lõikest võib välja lugeda, et juhtumisel, kui alevite või linnade administra-

tiiv-piirkonnast läbi ehitatakse kunstteed, siis nende korrashoid ja parandamine langeb vastava omavalitsuse kohuseks. Kas siin ei ole teatud vastolu § 16-dale? Ja kas ei oleks sellepärast otstarbekohane, kui § 18. II lõikesse võtaksime selguse mõttes sõna „teede“ asemele „kruusateede“? Paluksin selle kohta aruandja arvamist. Kui aruandja arvab, et see paragrahv küllalt selge on ja samuti kui § 16. tuleb ka siin „kunstteede“ korrashoidu teedekapitali arvel teostada, siis ei ole tarvis seda parandus-ettepanekut, kui aga aruandja arvates võib siin selles mõttes lahkarvamisi tulla, siis tuleks II lõikes vahele panna „kruusa-“ teed just selguse mõttes.

Aruandja **J. Sikkar**: Arvan, et siin § 16. selge sõnaga on öeldud, et „kunstteede“ korrashoid üldse võetakse teedekapitali arvele ja sellepärast ka § 18. arusaadav oleks, nii et siin tarvilik pole erilist parandust teha. (K. Päts, põl: Linnades ka või?)

**J. Voiman** (stp): Sarnasel juhtumisel teen ettepaneku, § 18. II lõike alguses võtta: „Ülaltähendatud kruusateede korrashoid“... j.n.e.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) (J. Voiman, stp: See on ju ainult redaktsiooniline parandus. — O. Gustavson, stp: Ega see ei ole tähtis, tähtis on see, kust poolt see tehtud. — Riigivanem J. Tõnisson: Sisuline on!) Poolt on 24 häält, vastu 19, seega on ettepanek vastu võetud. Hääletamisele tuleb § 18. ühes vastuvõetud parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 18 ühes vastuvõetud parandusega vastu võetud.

Rkl. Eilman'ilt on ettepanek, lõpetada Riigikogu koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **R. Penno**.

Abisekretär **J. Piiskar**.

